

Dərindən öyrənən və öyrədən tarixçi alim

Görkəmli Azərbaycan tarixçisi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Qafqazşünaslıq İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, Milli Məclisin deputatı Musa Cəfər oğlu Qasımovun anadan olmasının 65 illiyini ölkənin elmi-mədəni ictimaiyyəti sevgi və sayğı ilə qeyd edir.

Professor Musa Qasımlı həyat təcrübəsini paylaşmağı sevmə, tarixi ruhu ilə hiss edən, təhlil etdiyi hər bir fakt və prosesdən dövrümüz üçün praktik nəticələr çıxarmağı bacaran, Azərbaycan tarixini dünya səviyyəsində tanıdan zəkali, işgüzar və yurdsevər ziyalılarımızdır. Bugünlərdə 65 yaşının tamam olmasını qədirbilənlərlə qeyd etdiyimiz yubilyarın həyat fəaliyyətinin son illərini yaxından izləmək imkanım olub. Ümumi qənaətim budur ki, Musa müəllim 65 illik həyat yolunda həm dərindən öyrənib, həm də öyrədə bilib.

Elm məmurluğu sevmir. Orada əlahəzrət olan, sadəcə, faktlardır, şərhlər isə demokratik və müstəqildir. Professor Musa Qasımlıda müşahidə etdiyimiz ən mühüm xüsusiyyətlərdən biri məhz budur: elmi faktlara əlahəzrət kimi yanaşır, şərhlərində isə sərbəst və obyektivdir. Onun yetirdiyi gənclərə öyrətmək istədiyi də bax bu prinsipə əsaslanır.

Azərbaycan tarixinin indiyədək araşdırılmayan problemlərinə həsr olunmuş irihəcmli 15 monoqrafiyanın və nüfuzlu jurnallarda 80-dən çox elmi məqalənin müəllifi olan Musa Qasımlının əsərlərini təhlil etməkdən uzaqam. Təkcə onu deyim ki, 1985–2021-ci illərdə dünyanın əksər qitələrinin aparıcı ölkələrində keçirilmiş 60-dan artıq beynəlxalq elmi konfransda məruzələrlə çıxış etmişdir. Görkəmli tarixçi Azərbaycan elminin dünya səviyyəsinə çıxması üçün var gücü ilə çalışmış və buna nail olmuşdur.

AMEA-nın müxbir üzvü Musa Qasımlı ictimai elmlər sahəsində ölkədən kənar əsərlərinə ən çox istinad edilən müəlliflərdəndir. Musa Qasımlının əsərlərinə təkcə “Google Scholar” platformasının avtomatik sistemlə aşkarladığı xarici ölkələrdən olan istinadların sayı 300-ə yaxındır. “Bakının xilas uğrunda türk diplomatiyasının mübarizəsi: 1918-ci

il” adlı bir məqaləsinə isə 20-dən artıq istinad almaq, həm də bunu ictimai elmlər sahəsində etmək dünya elminin trendlərini bilənlər üçün yetərlidir. “Academia.edu” platforması üzərindən Musa Qasımlının

əsərlərini oxuyan və bu əsərlərdən faydalanan daimi istifadəçilər – alim və tədqiqatçılar dünyanın 49 ölkəsini təmsil edirlər.

Görkəmli alim ABŞ-da fəaliyyət göstərən Orta Şərq Araşdırmaları Assosiasiyasının (Arizona Universiteti), Mərkəzi Avrasiya Araşdırmaları Cəmiyyətinin (Harvard Universiteti), Orta Asiya və Qafqaz Araşdırmaları Mərkəzinin (Türkiyə) üzvüdür. “Romanian Euroasian Studies” (Rumıniya), “Qafqaz və Mərkəzi Asiya araşdırmaları”, “Turan SAM”, “Türk bilimi”, “Atatürk yolu” (Türkiyə), “Qafqaz və dünya” (Gürcüstan), “Avropa tarixi tədqiqatları” (Ukrayna) və bir sıra digər beynəlxalq elmi jurnalların redaksiya heyətinin üzvüdür.

Qafqazşünas professorun öyrətdiklərindən – davamçılarından da tələb etdiyi budur. Yaxından tanıyanlar Musa Qasımlının gülümsəyərək dediyi bir cümləni də, yəqin ki, eşidiblər: “Əsərlərinizi Biləcəri standartlarına

görə yox, dünya standartlarına görə yazın”. Əslində, ölkədə ictimai və humanitar elmlərin aktual problemlərinə diqqət yetirdikdə onları aradan qaldırmağın qızıl qaydasının bu sadə cümlədə ifadə edildiyini görmək olar. Qaynaq-fakt-metodologiya-təhlil-tənqidi təhlil-nəticə düsturu düzgün şəkildə tətbiq olunduqda elmdə mütəlx uğur qazanılır.

Milli mövqedən söz düşmüşkən, Musa Qasımlının tariximizə dair

yazdığı əsərlərində millətimizin və dövlətimizin mənafeləri boş pafosla deyil, elmi dəlillərlə müdafiə olunur. Müəllifin “Heydər Əliyev-istiqlal gədən yol. 1969-1987-ci illər”, “Azərbaycan parlamentarizmi tarixi” (2 cildde. kollektiv) və “Azərbaycan Respublikasının tarixi (1991-2021)” əsərlərini oxuyan istənilən obyektiv oxucu etiraf edər ki, Musa Qasımlı siyasi tarixin yazılması sahəsində ölkədə ən peşəkar və parlaq qələm sahiblərindəndir. Musa Qasımlı Azərbaycanın müstəqilliyini əldə etməsindən ötən 30 illik müddətdə bu illərin tarixini sənədlər əsasında yazan, ikicildlik dərin məzmunlu “Azərbaycan Respublikasının tarixi (1991 – 2021)” əsərini ortaya qoyan tarixçidir.

Musa Qasımlı müasir mərhələdə Azərbaycan elmində qafqazşünaslıq məktəbini formalaşdıran, onun yeni elmi istiqamətlərini müəyyənləşdirən və gəncləri o elmi problemlərin

tədqiqinə yönəldən ziyalılardandır. Son illərdə AMEA Qafqazşünaslıq İnstitutunda onun rəhbərliyi və həmmüəllifliyi ilə yazılan “Gürcüstanda erməni təşkilatlarının fəaliyyəti (XIX əsr – XXI əsrin əvvəlləri)”, “Ermənistan İsrail Dövlətinin Cənubi Qafqaz siyasətində” adlı kitablar qafqazşünaslıqda yeni istiqamətlər açır. “Ermənistan İsrail Dövlətinin Cənubi Qafqaz siyasətində” adlı əsərdə isə ilk dəfə olaraq İsrailin Cənubi Qafqaz siyasətində Ermənistanın yeri, iki dövlət arasında siyasi münasibətlərin vəziyyəti, Ermənistandakı yehudi, İsraildəki erməni icmalarının qarşılıqlı münasibətlərə təsiri, Ermənistanda antisemitizm, İsrail əleyhinə mübarizə aparən zorakı qeyri-dövlət aktorları ilə Ermənistanın və erməni təşkilatlarının əlaqələri, Ermənistanın və erməni təşkilatlarının İsrailin Azərbaycan və Türkiyə ilə münasibətlərini pozmaq istiqamətində fəaliyyət üsulları və b. məsələlər mümkün fakt və materiallar əsasında araşdırılıb.

Göründüyü kimi, Musa Qasımlı 65 illik ömründə halal zəhməti, gözünün nuru, dərin analitikası hesabına elmin zirvəsinə doğru irəliləyib və gənc nəsələ nümunə olacaq bir elm yolu keçib. 35 yaşında doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək ölkədə ən gənc tarix elmləri doktoru olub. Doğulduğu rayondan çıxan ilk tarix elmləri doktoru, professor və AMEA-nın müxbir üzvüdür. Azərbaycan Respublikasının ən ali mükafatlarından biri olan “Şöhrət” ordeni ilə təltif olunub. Professor Musa Qasımlının rəhbərliyi altında 18 nəfər namizədlik, 3 nəfər isə doktorluq dissertasiyası işini müdafiə etmişdir.

Musa Qasımlı Qafqaz evinin çağırılmamış qonaqları olan ermənilərin saxta tarix yaradıcılığı ilə məşğul olan müəlliflərinin əsassız şəkildə ən çox tənqid etdiyi tarixçilərimizdəndir. Düşmənin səni öz dövlətinə xidmət etməkdə ittiham etməsinin adı ağılsız düşmənçilikdir.

Əgər elmi metodologiya əsasında yazdığın əsərlər düşmənləri qıcıqlandırır, onlar tərəfindən əks-dəlillərlə təkzib oluna bilmirsə, bu elm sənin millətinin və dövlətinin mənafeələrinə xidmət edirsə, deməli həm alim, həm də vətəndaş olaraq məqsədinə çatmısan. Bunun üçün isə tarixi yaxşı bilmək lazımdır. Tariximizi ən azından AMEA-nın müxbir üzvü, professor Musa Qasımlı kimi bilmək!

Məşhur kəlamda deyildiyi kimi, heç bilənə bilməyən bir ola bilərmi?! 65 yaşınız mübarək olsun, ustad!

Elnur KƏLBİZADƏ,
tarix üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent